

Wpływ mediów na psychikę dziecka

Opracowała: Ilona Michałowska-Olechnowicz, terapeuta zajęciowy m.in. w domu pomocy społecznej, certyfikowany terapeuta metody Snoezelen I stopnia, pedagog

Dzieci i młodzież żyją w świecie ciągłych przemian społecznych, ekonomicznych bądź kulturowych. Wraz z dorastaniem gwałtownie poszerza się ich przestrzeń życia, jest ona wypełniana przez nowe treści. Dla rozwoju i funkcjonowania młodego człowieka ważniejsza staje się przestrzeń informacyjna (i informatyczna), co jest rezultatem szybkiego tempa rozpowszechniania się informacji w mediach. Współcześnie dzieci rozwijają się w bezpośrednim kontakcie z wieloma mediami, głównie elektronicznymi: telewizją, internetem, telefonem komórkowym, tabletem. Wzrastają i dojrzewają w kulturze obrazu, dlatego większość dziecięcych doświadczeń ma charakter wizualno-medialny. Spotkanie dziecka z kulturą obecnie najczęściej rozpoczyna się od kontaktów z telewizją i innymi mediami elektronicznymi. Media elektroniczne stały się dominującym spoiwem ich życia i jednym z podstawowych sposobów poznawania ludzi i świata.

Wychowani przez media

Kontakt dziecka z mediami inicjowany jest bardzo wcześnie i ma charakter codzienny, permanentny. Coraz częściej pojawia się przekonanie, że media w jakiś sposób „wychowują” dzieci. Te z kolei najczęściej zaczynają oglądać telewizję i korzystać z innych mediów od ok. drugiego roku życia. Bardzo aktywną grupę małych odbiorców stanowią 5–12-latki. Chętnie oglądają one programy adresowane do młodego pokolenia, jak też do osób dorosłych, o różnorodnej tematyce i wymowie społeczno-moralnej. Zamieniają nierzadko telewizor na komputer, tablet czy komórkę, poruszając się swobodnie w sieci.

Z roku na rok dostępność do internetu wzrasta, tym samym dzieci i młodzież więcej czasu poświęcają multimediom. Dla wielu z nich oferta mediów elektronicznych już dawno stała się znacznie atrakcyjniejsza od rozmowy z rodzicami czy zabawy na świeżym powietrzu. Rodzice, należący do pokolenia sprzed rewolucji informatycznej, często nie potrafią rozróżnić, co w mediach jest dobre dla ich dziecka.

Młodzi w świecie pozorów

Świat kreowany w mediach, nierzadko odrealniony, upozorowany, konkurencyjny w stosunku do rzeczywistego, przenika do życia dziecka. Młody widz nie posiada odpowiednich zasobów wiedzy, ukształtowanych postaw czy wartości, aby w sposób trafny i rozsądny wybierać, a także oceniać informacje. Środki masowego przekazu angażują do tego stopnia dzieci, że odrywają je od ambitniejszych zajęć. Oczywiście należy jednak uznać, że określone relacje dziecko–media mogą mieć pozytywne lub destruktywne skutki. Przestrzeń medialna stwarza współczesnym dzieciom szanse i możliwości poznawania, uczenia się, perspektywy rozwoju, ale także niesie ze sobą pewne niebezpieczeństwa.

Zagrożenia, jakie stwarzają elektroniczne media, są w znacznym stopniu spowodowane nieprawidłowym korzystaniem z nich, brakiem kompetencji medialnych. Dzieci bezkrytycznie, często naiwnie postrzegają rzeczywistość społeczną, nie potrafią recenzować przekazywanych treści, nie odróżniają fikcji od prawdy, co powoduje, że media mogą sprzyjać budowaniu określonego wyobrażenia na temat rzeczywistości.

Relacja dziecko–media

Nieprawidłowe relacje dziecko–media mają z kolei przełożenie na zmiany o charakterze destrukcyjnym w różnych sferach osobowości dziecka (np. poznawczej), ale też mają wpływ na stan jego zdrowia. Długotrwałe codzienne przesiadywanie przed telewizorem czy komputerem negatywnie wpływa na funkcjonowanie dziecka, powodując choroby oczu, kręgosłupa czy układu nerwowego.

Telewizja i inne media elektroniczne oddziałują na uczucia młodego odbiorcy i wzbudzają silne przeżycia emocjonalne. Mogą być one spowodowane oglądaniem nie tylko scen grozy czy brutalności, ale również programów o wysokim poziomie negatywnego napięcia. Dzieci, oglądając tego typu treści, przeżywają stany lękowe, koszmary senne, doświadczają uczucia strachu.

Zachowanie dziecka a treści zawierające przemoc

Coraz bardziej niepokojące jest zjawisko uczenia się przez dzieci zachowań agresywnych pod wpływem tego, co zobaczą w mediach elektronicznych. Filmy i gry komputerowe zawierające przemoc i wulgarność – deformują młodego człowieka i sprzyjają wykształceniu się u niego negatywnych postaw. To często zaprzeczenie pozytywnej socjalizacji. Pryswajanie treści medialnych, w których obecna jest przemoc, prowadzi do utraty wrażliwości potrzebnej do reagowania na takie zdarzenia. Zazwyczaj na początku oglądanie przemocy budzi u młodego

widza nieprzyjemne reakcje emocjonalne, jednak z czasem obserwowanie takich obrazów zaczyna mu mniej przeszkadzać, wytwarza się bowiem większa akceptacja dla przemocy.

Im dłużej młody człowiek ma styczność z oglądaniem bezprawia czy terroru (jako części medialnej rozrywki), tym bardziej aprobuje własne agresywne zachowania w realnym życiu. Przemoc zostaje zaakceptowana jako najskuteczniejszy sposób reagowania na zachowanie innych osób.

„Medialne” dzieci a komunikacja

Kiedy konsumpcja programów telewizyjnych pochłania cały (lub prawie cały) wolny czas, zahamowaniu lub opóźnieniu ulega nie tylko rozwój fizyczny, ale również emocjonalny i społeczny dziecka. Komunikuje się ono bowiem z przedmiotem, reaguje na bodźce elektroniczne – zamiast uczyć się poprawnej komunikacji międzyludzkiej. Deformacji ulega rozwój w obszarach: komunikacyjnym i twórczym. Dzieci mają wówczas ogromne trudności z wysławianiem się, gdyż telewizja, w przeciwieństwie do książki, nie wykształca zdolności komunikacji słownej, nie rozwija wyobraźni.

„Medialnym” dzieciom brakuje własnej inicjatywy i pomysłów na zagospodarowanie wolnego czasu, wykazują również tendencje do szybkiego porzucania działań przed ich zakończeniem, np. z powodu nienaturalnego zmęczenia i znudzenia. Dysponują ograniczoną zdolnością koncentracji, nie mają wytrwałości w uczeniu się. Młody widz przejawia także asocjalne zachowania i postawy społeczne.

O krok od nałogu

Ciągłe przesiadywanie przed telewizorem może być przyczyną nadaktywności, pobudzenia dziecka. Młody organizm potrzebuje ruchu, doznań psychomotorycznych, wrażeń, dlatego po wielu godzinach spędzonych przed ekranem telewizora czy komputera – dzieci bywają szczególnie ruchliwe i hałaśliwe. W ten sposób wyzwala się ich energia nagromadzona w fazie bezruchu, a tę muszą jakoś wyładować.

Każda nierozsądnie dozowana przyjemność przeradza się zazwyczaj w nałóg. Zbyt długie poświęcanie czasu na korzystanie z mediów może doprowadzić do uzależnienia bądź postaw typowych dla osób uzależnionych. Na początku bywa to niezauważalne, dopiero z czasem zaczyna powodować widoczne szkody. Problem zaczyna się wtedy, gdy młody człowiek odczuwa niepokonany przymus korzystania z mediów elektronicznych. Kontakt ten jest

mu potrzebny jak powietrze, bez niego pojawiają się zaburzenia pamięci, rozkojarzenie, bezsenność, stany lekowo-depresyjne lub nerwowość.

Druga strona mediów

Media nie muszą mieć jedynie negatywnego wpływu na dzieci. Telewizja i inne media elektroniczne stwarzają szanse dziecku na poznawanie świata i nabywanie nowych doświadczeń. Przede wszystkim chodzi o ogromne możliwości edukacyjne, ponieważ media są swego rodzaju platformą, która wzbogaca wiedzę dziecka oraz stwarza dodatkowe środki do jej zdobywania. Oglądanie odpowiednich programów edukacyjnych, tak jak słuchanie i czytanie książek, może sprzyjać rozwojowi intelektualnemu, szybszemu zdobywaniu sprawności poznawczej. Programy przyrodnicze, informacyjne, popularnonaukowe kierowane do młodego widza – zawierają także wartościowe, edukacyjne treści.

Innym przykładem są gry komputerowe, wykorzystywane przez dziecko w sposób racjonalny i odpowiedzialny – wówczas mogą prowadzić do korzystnych zmian w zachowaniu dziecka czy też w jego sferze poznawczej i emocjonalnej.

Dzięki najnowszej technologii dzieci mogą skorzystać z wielu źródeł informacji, bibliotek, muzeów, baz danych. Strony www niejednokrotnie dostarczają wiedzy z różnych dziedzin. Warto dodać, że np. gry i zabawy (w formie zadań edukacyjnych) wpływają na rozwój logicznego i twórczego myślenia, postrzegania, ale też na wyobraźnię oraz koncentrację. Dzięki poczcie elektronicznej lub różnym komunikatorom młodzi ludzie mają możliwość komunikowania się – bez względu na miejsce i czas.

Pozytywny wpływ mediów widoczny jest również w obszarze propagowania odpowiednich postaw i zachowań, np. poprzez rozmaite kampanie społeczne kształtujące postawę tolerancji wobec poglądów, religii czy niepełnosprawności innych ludzi.

Zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ mediów na młodego odbiorcę uwarunkowany jest wieloma czynnikami. Najczęściej są to: wiek, płeć odbiorcy, poziom intelektualny, relacje rodzinne. Czynniki te są swoiste dla każdego odbiorcy.

Nieodłączna część życia dzieci XXI wieku

Nie ulega wątpliwości, że elektroniczne media należą do rzeczywistości dziecka XXI wieku. Młodzi odbiorcy muszą być jednak odpowiednio przygotowani do twórczego i krytycznego odbioru treści prezentowanych w mediach. To rodzina, opiekunowie powinni dostarczać

podstawowych wzorców postrzegania i rozumienia rzeczywistości, wspomagać kształtując się u dziecka możliwości poznawcze poprzez wyrobienie analitycznego stosunku wobec mass mediów, podkreślanie nierealności świata medialnego, dostarczanie pozytywnych, powszechnie aprobowanych wzorców zachowań. Dotyczy to także nauki krytycznego wybierania z oferty treści dostosowanych do dziecka, pomagania w ich obiektywnym interpretowaniu. Jeśli osoby dorosłe nie mają pojęcia o wzorcach umożliwiających im obiektywne spojrzenie na media, dzieci również nie będą ich miały, co jest szczególnie niebezpieczne we wczesnej fazie ich rozwoju.

U młodego pokolenia (korzystającego z dobrodziejstw postępu technologicznego) należy kształtować co najmniej trzy postawy wobec mass mediów:

- postawę zdrowego krytycyzmu,
- postawę selektywności,
- postawę twórczej aktywności.

Podsumowanie

Transformacja zachodząca w sferze kultury, związana przede wszystkim z rozwojem telewizji i innych nowych mediów elektronicznych, narzuciła niejako młodemu konsumentowi audiowizualny sposób doświadczania świata.

Niewątpliwie mass media wzbogacają możliwości kształcenia, wychowywania, socjalizowania dzieci, stwarzając szansę na przyspieszenie ich rozwoju. Z drugiej strony jednak obraz świata przekazywany za pośrednictwem komunikatów masowych – jest dość często nadmiernie uproszczony i nierealistyczny, co może prowadzić do częściowego bądź całkowitego wypaczenia, zniekształcenia dziecięcej wizji świata. Naczelnym celem osób odpowiedzialnych za wychowanie i rozwój dzieci powinno być wytwarzanie u młodych ludzi kompetencji do celowego i przede wszystkim krytycznego korzystania z dobrodziejstw mediów.

Bibliografia:

- M. Czelną, *Trzeci „rodzic” – telewizor*. „Wspólne tematy” 2011, nr 10, s. 40–43.

- J. Izdebska, *Mass media i multimedia – dominująca przestrzeń życia dziecka*, w: *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki 2*, red. E. Marynowicz-Hetka, Warszawa 2007.
- A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006.